

UNITÁRIUS ÉLET

51. évfolyam 11. szám

1997. november

Ima Dávid Ferenc halálának évfordulóján

Az életének és az életből fakadó értékeknek adója Isten, szerető Édesatyánk!

Néhai egyházalapító nagy püspökünkre való emlékezés adja ajkunkra nevedet, hogy köszönetet mondjunk azért az életért, amely 418 esztendővel ezelőtt azért szűnt meg létezni, mert az eszmei türelmetlenség és a hatalomvágy nem tudott a jézusi eszmevilág magaslatára emelkedni, „a mindeneket megpróbálgatók és ami jó, azt megtartsátok” apostoli elv alkalmazása helyett a látványos per ítéletét tartotta célravezetőbbnek, mintsem az igazság megélését. A XVI. századi reformáció a humanizmus és a reneszánsz támogatásával az egyházi élet új alapra állítását tűzte célul maga elé. Bár megpróbálta bibliai alapon Jézus tanítását újra feléleszteni, de nem tudott a korszellem fölé emelkedni, s a követés helyett a „feszítsd meg” alkalmazásával tört pálcát egy magasröptű élet felett. Mert – Atyánk – egyházalapító első püspökünk – akinek halála évfordulóján emlékét idézzük – egyike volt azon gyermekeidnek, aki Jézus tanításának megélésében teljesítette ki az evangéliumban lefektetett életet. Fölsimerte a fejlődő élet törvényszerűségét és a szellem előrehaladásában látta az emberiség jövőjének biztosítását. Nem félt a fölsimert igazság hirdetésétől és nagy elődei és kortársai eszméjének tökéletesítésében látta az élet értelmének hirdetését. Nap, mint nap kezébe vette a Bibliát és annak újszövetségi részének újból és újból áttanulmányozásában ismerte föl azt az igazságot, amely a mi vallásos életünknek is forrása, hogy tudniillik Isten lényegében és személyében egyaránt egy, – és, hogy nem a vak, – de az ésszerű hit az, amely Isten adományaként a tökéletes életet eredményezi.

E fölsimerésnek hirdetése közben olyan munkatársak sorakoztak föl mellé, mint a nagy teológus Palaeologus Jakab, Sommer János, Heltai Gáspár, Basilius István és mások, hogy segítsék fölsimerésének terjedését és megvethesse annak az egyháznak alapját, amely dacolva 400 esztendő viharával, ma is Isten egységének és Jézus embervoltának hirdetésében és a szeretet gyakorlásában mutat utat gyermekeinek jövődjé felé.

Egyházalapító püspökünk – Atyánk – a dévai vár börtönében befejezte életét. Bár a következő

századok egyházunk megsemmisítésén fáradoztak, de, mert az igazságot eltiporni nem lehet, az ma is él és emlékének felújításából mindannyiszor új erőt nyer hivatásának teljesítésére. Bár hitéletünk múltját a küzdelmek mérföldkövei jelzik, hitünk, élniakarásunk, jövőbevetett bizalmunk változatlan maradt és mai emlékezésünkben sem a múlt feletti bírálatunk, hanem a jövőnek építése vezet. Bár élniakarásunkban sokszor akadályt jelentenek a mindennapok nehézségei, munkánkban visszavet a kenyérért való küzdelem, de igyekszünk a világnak világosságot szolgáltatni, s a jézusi szeretet eszmei megélésével egyengetni a jövődjé útjait.

Állj mellénk és maradj velünk – Atyánk –, hogy állandóan érezzük közelségedet, s hitünk hozzásegíthessen azon igazságok megéléséhez, amelyeket Dávid Ferenc tárt fel, s amely az élet tökéletessé válását mozdítja elő.

Olyan jólesik éreznünk most is segedelmedet, amely végigkísért múltunkon és ma is éltet bennünket. Érzékelteti, hogy nem eredménytelen az evangéliumi igazságok utáni vágyódásunk, mert adsz eszményképeket, akiknek nyomdokain járva megtalálhatjuk a jövőbemutató utakat.

Légy – Atyánk – most is velünk, hogy emlékezésünk fellobbantsa hitünknek olykor szunnyadó parazsát, és amikor megpróbálnak a mindennapi élet gondjai, megértsük a körülöttünk zajló események lényegét, és mint hajdani hőslélkü mártírjaink, mi is híveknek bizonyulhassunk.

Adj erőt, hogy a nagy elődökhöz hasonló Mesterünk tanításának megélésében ma is bátran kiálljunk azok igazsága mellett, akik a jobb jövődjé építik. Adj tisztánlátást, hogy kellőképpen értékeljük azok törekvését, akik a türelem, a szabadság és a szeretet jelszavával e földön építik országodat. Erősítsük azokat, akiket szentlelked vezérel, akiknek igazságod fénye mutat utat és akiknek szívét szeretetednek lángja forrasztja össze. Tedd áldottá az emlékezést és add, hogy a Te igazságaidat megelő nagyjainknak példájával mi is országodnak legyünk, építői

Ámen.

Kelemen Miklós

Mint a mennyben, úgy a földön is

Veres Zoltán Svédországban élő író a Miatyánkról szóló elmélkedéseinek folytatása.

Bevallom nektek: keresztény alapimádságunkról szóló rövid elmélkedéseimben a soron következő fél mondatot át akartam ugrani. „Legyen meg a Te akaratod” – erről volt határozott mondanivalóm; „mint a mennyben, úgy a földön is” – ezt a Miatyánk legnehezebben értelmezhető, legtitokzatosabb szintagmájának tartom. De hát úgy érzem, s elmélkedéseim néhány olvasója is úgy gondolja, hogy épp ezért szembe kell néznem vele.

Talán emlékeztek rá, hogy a „Legyen meg a Te akaratod” fohászat egy valóságosan átélt sugallatra így értelmeztem: „a Te akaratod legyen meg”. Más szóval, bővebben: „Uram, köszönöm neked, hogy társaddá tettél a világ folyamatos teremtésében, hogy szabad akaratot adtál nekem, amellyel akár a Te akaratoddal is szembeszegülhetek; mindazonáltal add, hogy ne ezt tegyem, hanem szabad akaratommal is azt akarjam, amit Te.” Nyomban ez után azonban egy hasonlat vagy inkább egy példa, egy minta következik: mindez itt a földön is, azaz velem is történjen úgy, ahogyan a mennyben történik.

Mit jelent ez?

Ha a mennyet úgy értelmezem, mint helyet (természetesen nem földrajzi, még csak nem is csillagászati értelemben, hanem úgy, ahogy első Miatyánk-kommentáromban: mint Isten jelenlétével betöltött világmindenséget), akkor arra a gondolatra kell jutnom, hogy a világmindenségben vagy nincsenek mihozzánk hasonlóan szabad akaratú felruházott lények, vagy már mindnyájan meggyőződtek arról, hogy nem jó nekik mást akarniuk, mint amit Isten akar. Szentnek tartott iratok – kanonikus bibliai könyvek és apokrifok – arról látszanak vallani, hogy erről van szó: a földi embereken kívül csak az angyalok értelmes lények a világmindenségben, őket pedig Isten vagy az Ő akaratát végrehajtó pompás báboknak teremtette, vagy szabad akaratot adott nekik is, de az ővele szembefordulókat száműzte valahova a világmindenség kívülre.

Emberi ésszel, amit ugyancsak Isten adott, s emberi ésszel szerzett mai tudással mindezt nem könnyű hinni. Nem könnyű tagadni sem. Titok tornyosul előttünk, s talán az a legbölcsebb, ha szót fogadunk a kijelentést imígyen tolmácsoló Madáchnak: „Ne kérdd / Tovább a titkot, mit jótékonyan / Takart el istenkéz vágyó szemedtől.”

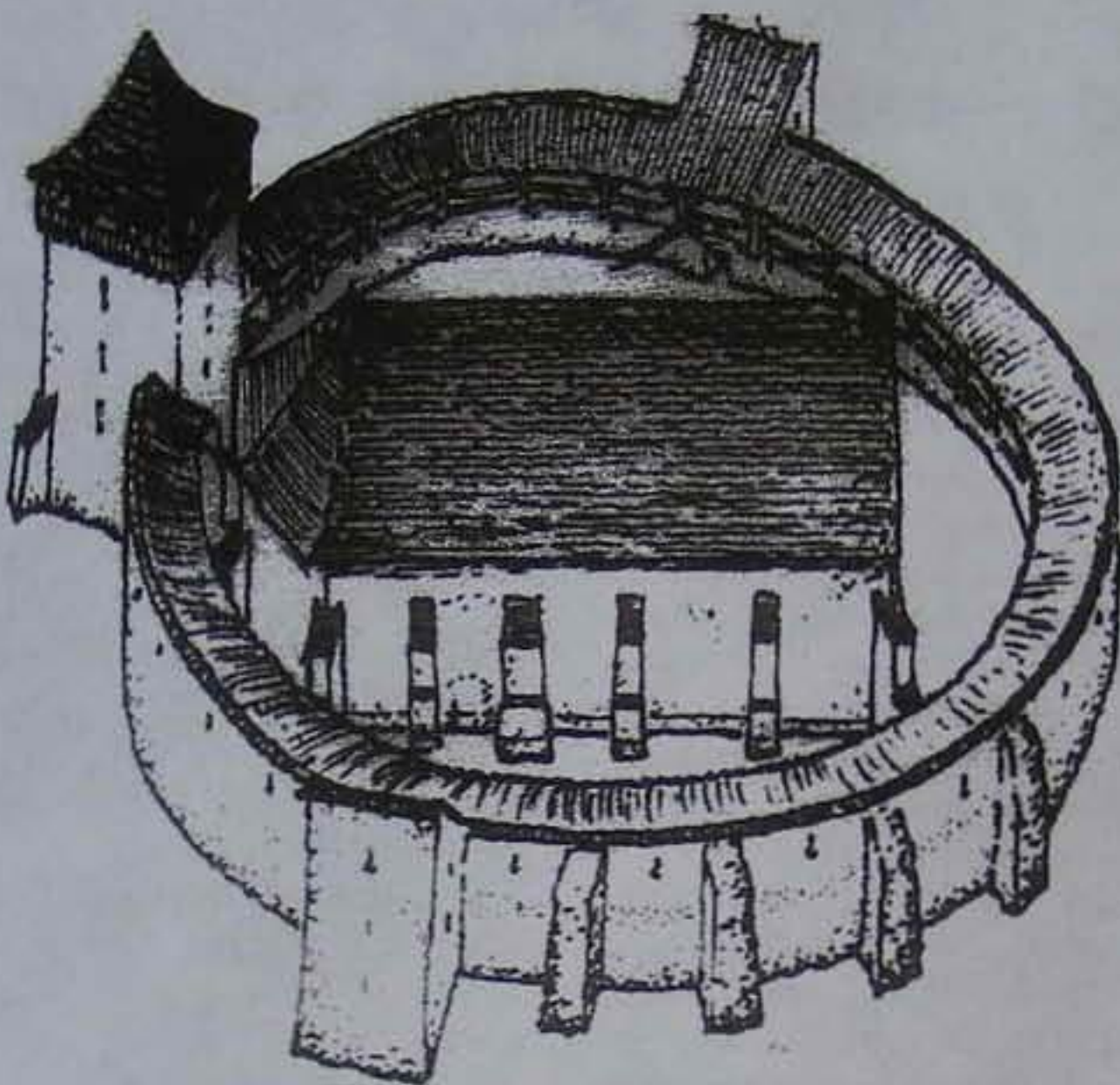
Mindez azonban nem nyugtat meg azt illetően, mire gondoljak, mikor a Miatyánkot mondom, s ide érkezem: „Legyen meg a Te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is.” Más úton kell indulnom egy, a rejtélyes fél mondat értelmét megvilágító sugár keresésére.

Ha a mennyet úgy értelmezem, mint állapotot (talán emlékeztek rá, hogy ezt is megtettem már a „Jöj-jön el a Te országod”-ról szóló kommentáromban), akkor egyszerre derengeni látom a „Legyen meg a Te akaratod”-hoz fűzött hasonlat, példa, minta, ahogy tetszik, a végleges nyelvtani egyszerűségében is bonyolult magyarázat értelmét. Isten országa: a menny vagy a mennyek. Isten országa: a világmindenség. A mennyben Isten akarata érvényesül, mondja a Miatyánk szavait ajkunkra adó Mester, hiszen azt ta-

nítja, hogy így imádkozzunk: itt a földön is úgy legyen meg az Ő akarata, ahogy a mennyben. „Isten országa tibennetek van” – mondja máshol. Tehát a világmindenség bennünk van, vagy pontosabban: részei és részesei vagyunk a világmindenségnek, mint csepp a tengernek, ha szabad akaratból eljutunk oda, hogy Isten akaratát akarjuk. És ha addig is hittel és átéléssel kérjük Őt: „Uram, a Te akaratod legyen meg. Ahol és amikor a Te akaratod érvényesül, ott és akkor a Te országod ragyog fel. Ragyogjon fel a Te országod a mi szívünkben.”

Érthető ez? Valószínűleg nem egészen. Inkább csak érezhető. De hát a hitnek éppen az az ismérve, hogy messzebbre hatol a megismerésben, mint ahova a mindenkori tudás követni tudja. S a Miatyánkat első-sorban hittel kell imádkoznunk, csak másodsorban törekedjünk arra, hogy értsük.

(Folytatjuk)

Az alsócsernátoni templomvár – rekonstrukció

Dávid Ferenc arca

Írásain kívül kevés adat maradt a vallásalapító Dávid Ferencről. A XVI. században a városi polgárság számára tekintélyük érdekében kívánatos volt arckép készíttetése. Erdély az elmaradottabb régiókhoz tartozott. Szenczi Molnárról is csak fiatal korában Németországban készült rajz. Valószínűleg Dávid Ferenc puritán egyénisége is akadály volt annak, hogy nem készült arcáról egy vándorfestő ezüstceruzája alól egy arcképvázlat sem.

Szinte Gábor: „DÁVID FERENC”

Alakjáról a szájhagyomány annyit őrzött meg, hogy szép válla, közepes termete volt. És „harangkongású szava”. Ismeretes, hogy őriznek egy követ, melyre felállva Kolozsvár főterén mondott nagyerejű prédikációt, aminek hatására a polgárok többsége unitárius hitre tért. Nem kis teljesítmény maga a hangerő, ma erősítők nélkül senki meg se kísérlené.

Ugyanilyen fizikai tett volt Kossuth gyűjtő hatású beszéde Kecskemét főterén, a szabadságharcban. Az ő hangját ismerjük hangfelvételtől, valóban „harangkongású” hatalmas orgánus volt, még késő öregkorában is. Nem túlzás arra gondolni, hogy hatásukból következően, ilyen lehetett Dávid Ferenc hangja is.

De milyen volt arca?

Érdekes problémával kell szembesülnünk. Ha ezt kérdezzük, mindenki azt mondja, hiszen ismerjük az arcát! Németh László szerint ő a „szép reformátor”. Ezzel sudár termetére, gyönyörű, vállnál

mélyebbre hulló hófehér hajkoronájára, férfiszépséget mutató finom sasorrára, szépen ívelt szemöldökére céloz: hiszen ezek alkotják az ő képét a köz tudatban.

Csak hogy ez a külső Kőrösfői Kriesch Aladár festői ötletének terméke. Amikor jelentős történelmi képét megfestette, a „Tordai országgyűlés”-t, ami ma is ott van Tordán, rendkívüli, szokatlanul merész „trouville”-t, festői ötletet alkalmazva a vallásalapító Dávid Ferenc ismeretlen alakját kicserélte a közismert Liszt Ferencével.

Halhatatlanná tette a közepmagas termetéről szóló egykorú leírást, az sem érdekelte, hogy galambosz, hatalmas hajkoronája bizonyára említést kapott volna a kortársak írásaiban, hiszen feltűnő, látványos jelenség lett volna saját korában.

Liszt is, mint Dávid, német származású volt, mindketten hatásos előadók, – még keresztnévük is egyezik, – miért ne cserélhette volna fel a festő a két személyiséget?

Ráadásul azonnal vele örökölte a Lisztnek kijáró ismertséget is, ezzel Dávid Ferenc alakja egycsapásra ismerőssé, szimpatikussá, sőt „széppé” változott. Hatásos ötlet.

A „Tordai országgyűlés”-t az akkori réznyomatos technikával sokszorosítva, nagy országos terjesztéssel jó üzletté is változtatta egy kiadó cég. Az ügynökök mindenüvé elvitték Nagy-Magyarországon, ma is megtalálható úgyszólván minden unitárius paplakban.

Ezzel dícséretes missziót teljesített a festő is, a kiadó is. De mintegy 100 év után újból feltehetjük a kérdést, milyen volt valójában Dávid Ferenc?

A Liszt Ferenc külsőt ma már teljesen elvetni lehetetlen. 100 év alatt hasonult a két alak, bár a teljes azonosság ma már zavaró. Mi az, ami Kőrösfői Kriesch alakjában bizonyosan nem hiteles?

Valójában 3 tényező: az alak, a hajforma és a hosszú, ing-reverenda. Dávid alakja nem lehet a nyúlánk, elegáns, hosszú fekete abbé-ruhás világfié. Azt Liszt találta ki önmagának, illetlenség el tulajdonítani. A XVI. századi hajthatatlan, faltörő kosként előre haladó újító reformátor nem lehetett elegánsan mozgó világfi. A hagyomány is „közepmagas, vállas”-nak írja le. Ő a reformátorok nagy családjába tartozott, Luther, Melancton, Szenczi Molnár körébe. Ők lassabb mozgású, határozott léptű, nehezebb fajsúlyú formátumok.

Legbiztosabban a Liszt-féle leomló hajkoronát bírálhatjuk.

Ha már Kőrösfői Kriesch kitalálta, hogy ősz legyen, azon nem szabad változtatni, elfogadtuk 100 év alatt. Mégpedig a németeknél gyakori hófehér símaszálú, sűrű haj, nem szürkésfehér.

A vállig, sőt azon alul érő hajsátor, ami kétoldalt a szemsarkakig takarja és keretezi az arcot, az hamis nagyon.

A XV-XVII. századig a hajforma nem volt tetszés szerint választható. Nem annyira a divat, mint

számtalan íratlan és írott, fegyelmező szokásjog határozta meg. A Liszt féle hajsátor csak előre tekintést enged, lehajlásnál függönyként takarja az arcot, gondos hajápolást, naponta hosszadalmas fésülést igényel – keveseknek lehetett az éke. Leonardo, – Raffaello, – Cesare Borgia, ők hordták. Fejedelmi, pápai udvari művészek, hatalomra női szívek megrendítésével törő pápai herceg. Egyházi ember soha, még Savonarola sem. És senki nem hordott ilyen fodrász-remeklés frizurát az északi reformátorok közül. Luther, Kálvin, Melancton legfeljebb állszögletig érő, alul egyenesen vágott hajat viseltek. Azzal, hogy a haj a váll fölött egyenes vonalban végződik, jelezték a fegyelmezettséget. A haj nem nőhet tetszése szerint hosszúra = a természetet kordában kell tartani, ahogy a társadalmat és a hitelveket is.

Ez a prédikátor-hajviselet jobban illik Dávid Ferenc egyéniségéhez, így élete, tanítása jobban tükröződik külső megjelenésében.

Luther Márton

A hosszú ing-reverenda XIX. századi kosztüm. Maradjunk meg a jól-ismert reformáció korabeli ruháknál.

Ne sajnáljuk az elegáns világfiként hódító Liszt Ferencet, hagyjuk meg önmagának. Ne vegyük el jogosulatlanul Dávid Ferenc számára, akkor sem, ha ezzel a „szép prédikátor” jelzót kapta. Semmi nem volt távolabb tőle, mint a szép megjelenéssel való hódítás.

Kortárs soha nem használta a „szép” szót vele kapcsolatban, ahogy Raffaellóról, Cesare Borgiáról, Leonardoról mondták.

Róla azt tartották, hajthatatlan, következetes, sőt konok. Ezért vetették börtönre is. Többet ért mindez számára, mint a férfiszépség. Róla készült festményemen ezt a gondolatmenetet váltottam valóra.

Melancton Fülöp

Szinte Gábor

János Zsigmond éneke

Jó Úristen tekints hozzánk,
Magas mennyből nézz mireánk,
És könyörülj te népeden,
Nyomorult keresztényiden,
Mert elfogytak a te szentid,
Meglankadott a szeretet
Az emberek fiai közt.

Azért szólasz így, Úristen:
Feltámadott szükség nékem,
Hogy megrontsam szerzéseket,
Megszabadítsam népemet;
Mert láttam nyomorúságát,
Hallottam fohászkodását,
Megtekintem óhaját.

Nem hagyom az én nevemet,
Eloltani szent ígémet:
De megtartom énházamban,
És választott templomomban,
Hogy megszentelje szentimet,
Gerjessze nekik szívüket,
Biztassa az ő lelküket.

(Szerzője ismeretlen)

A székely népismeret nagy halottja: Molnár István

I. rész

Alighogy 1996 szeptemberében lezajlottak a dr. Molnár István által szervezett székelykeresztúri múzeum fennállásának ötven-
éves évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek, alighogy
(1996) december 17-én, 86. életévét betöltő nyugalmazott múze-
umigazgatót ünnepelte családja, városa és egyháza, valamint a
helytörténet-, néprajz-, muzeológia tudománya, 1997. január 10-
én Székelykeresztúron elhunyt, Székelykeresztúr város első mú-
zeumalapító- és fejlesztő díszpolgára, a kiváló helytörténész, et-
nográfus, muzeológus.

Molnár István 1910. december 17-én született Bordoson. Kö-
zépiskolába a híres-neves székelykeresztúri unitárius főgimnázium-
ba járt. Székelykeresztúri diáksága óta Székelykeresztúron élt,
ide tért vissza, miután a kolozsvári egyetemen 1935-ben földrajz-
történelem szakos középiskolai tanári oklevelet kapott. Néprajzi
képzésben csak 1942-től vett részt, amit úgy fejezett be, hogy
1948-ban néprajzi doktorátust szerzett az éppen visszatelepülés
előtt álló Gunda Bélánál. Molnár István 1936-tól a székelyke-
resztúri unitárius gimnázium tanára volt, mígnem 1948-tól, az is-
kola államosítása után, a székelykeresztúri állami tanítóképző in-
tézis tanáraként dolgozott egészen 1956-ig. Helyi ismeretei,
rendkívül kiterjedt kapcsolatai, diákjai szeretete a későbbiekben
nagyban elősegítették múzeumszervező, általában muzeológusi
munkáját. 1946-ban hozzáfogott a székelykeresztúri múzeum
megszervezéséhez. Múzeumszervező tevékenységét tíz éven át
mint tanítóképző-intézeti tanár folytatta, s csak 1956-ban minősí-
tették át muzeográfussá – ahogy Erdélyben mondják –, vagyis
múzeumigazgatóvá. Mint a sajtószervezésű múzeum igazgatója
működött 1976-ig, amikor is nyugdíjba ment. Nyugdíjba, de nem
nyugalomba: azóta is folyamatosan dolgozott, legfőbb feladatá-
nak tekintette jegyzetei, gyűjtései, észrevételei, levelezése rende-
zését.

Munkásságát először is a muzeológia, a múzeumszervezés ol-
daláról közelítjük meg, mert úgy véljük, hogy ez a terület Molnár
István életművének legjellemzőbb, legeredményesebb oldala. Ezt
állapítottuk meg akkor is, amikor hatvanéves korában az Ethno-
graphia hasábjain köszöntöttük. Már egyetemi hallgató korában
különös érdeklődéssel fordult a településföldrajz, az emberföld-
rajz, általánosabb megfogalmazásban az etnogeográfia kérdé-
sei felé. Szinte magától értetődő volt, hogy mint hihetetlen gaz-
dasági-, társadalmi- és kulturális helyismerettel és nagy, kifino-
mult, hogy ne mondjuk „iskolázott” gyűjtőkészséggel megáldott
gimnáziumi tanár azonnal felfigyelt a gimnázium idős rajztanára,
Nagy Lajos iskolai népművészeti gyűjtésére és azt kiszélesítve
széleskörű, általános muzeológiai célú gyűjtőtevékenységbe fo-
gott. Kezdetől fogva egy önálló helyi, de azért Székelykeresztúr
tágabb környezetére is ható múzeum, valóságos közgyűjtemény
létesítésének terve foglalkoztatta. A gyűjtőtevékenység beindítá-
sához a legjobb példát a terepmunkát, végeredményében a nép-
rajzi gyűjtő tevékenységet mindenek fölé helyező Gunda Béla
szolgáltatta. Ilyen formán Molnár István nem tájékozatlanul, nem
alkalmi, még kevésbé dilettáns módon fogott neki a gyűjtésnek.
Nagyon is szakszerűen járt el, mérte fel a lehetőségeket, találta
meg segítőit, elsősorban tanítványaiban, és azok szüleiben,
és nem kevésbé a Székelyföld nyugati peremvidéke, az „unitári-
us szentföld”-nek is emlegetett Nyikó- és Homoródmunte papja-
iban, tanítóiban és egyéb értelmiségeiben. Molnár Istvánnak
mindenki a segítőtársa volt, mindenki lelkesedett a székelyke-
resztúri múzeum eszméjéért és meg is tett érte minden tőle telhe-
tőt. Ugyanakkor a lehető legszorosabb kapcsolatokat igyekezett
kiépíteni egyrészt az erdélyi, illetve a romániai, másrészt az „a-
nyaországi” és „nem anyaországi”, hanem tágabb európai intéz-
ményekkel, prominens személyiségekkel, legfőbbképpen muzeo-
ológusokkal, történészekkel, régészekkel, néprajzosokkal, neves
gyűjtőkkel, ismert kutatókkal. Minden kapcsolatát a múzeumlé-
tesítés érdekébe állította. Nagyon fontosnak tartotta, hogy ne
csak a szakembereket, de a nagyközönséget is folyamatosan tájé-
koztassa munkájáról, a helytörténeti-néprajzi gyűjtés fontosságá-
ról, eredményeiről. Ennek érdekében számos cikket, módszertani
útmutatást is írt és jelentetett meg, illetőleg számtalan előadást,
megbeszélést tartott. Az írása és munkája iránt megmutatkozott

érdeklődést azzal hálálta meg, hogy odaadón segített minden
hozzáforduló érdeklődő, kutató, gyűjtő, muzeológuson.
Ugyanakkor szívesen kért másoktól segítséget, útbaigazítást s
igyekezett azokat fel is használni, gyümölcsöztetni, megvalósíta-
ni. Különösen múzeumszervező munkájában fordított nagy fi-
gyelmet a legkorszerűbb muzeológiai elvekre és állította maga
elő példaként napjaink legfejlettebb muzeológiai gyakorlatát. S
tette mindezt rendkívül szerény körülmények és olykor meg nem
értésből következő akadékoskodás között. Múzeumszervező te-
vékenységére hamar felfigyeltek mind odahaza, mind külföldön,
például nálunk, Magyarországon is. Többek között éppen e sorok
írója foglalkozott a születőfélben lévő székelykeresztúri múzeum
már akkor meglévő, megmutatkozó erényeivel, előre mutató ten-
denciáival. Ezek közül csak egyet említünk. Molnár István a
nagy kiterjedésű, hosszan elnyúló múzeumudvar körülvevő ház-
falak elé több mindent, köztük egy széles, cseréppel fedett tomá-
cot is építtetett. Itt helyezte el egyszerre kiállításra is szántan, de
a raktározási feladatok megoldásaként is azokat a nagy, helyigé-
nyes, főleg fából készült „népi” szerszámokat, gépeket, sajátos
eszközöket, amelyeket a székely parasztmesterek maguk csinál-
tak és használtak nehéz (főleg ipari jellegű) munkáik megkönnyí-
tésére. Egyfajta szabadtéri néprajzi és egyben technikátörténeti
múzeum lett ez a kezdeményezése, aminek folytatását, összeha-
sonlíthatatlanul jobb körülmények között Romániában Nagysze-
benben láthattuk, Magyarországon pedig a mátészalkai Szatmári
Múzeum „szekér-kocsi-hintó kiállítása-raktára” formájában.

Molnár István ezt a félig-meddig fedett, tehát zárt múzeumi
egységet eleve egy „szabadtéri néprajzi részleg” keretei között
képzelte el felállítani. Így írt erről a múzeumot ismertető nagy-
szerű leporellóban: „1957-ben megkezdődött a szabadtéri nép-
rajzi részleg szervezése egy jellegzetes nyikómenti, kecseti ház
és más népi építészeti alkotások betelepítésével. 1961–1964
években felépült a népi ipari szerkezetek gyűjteményének kiállí-
tási csarnoka. Ehhez, közvetlen folytatásként kapcsolva, egy har-
gítai vízfűrész épülete szerkezetével együtt szabadtéri elhelye-
zésben állítódott ki. Ez a gyűjtemény 1971-ben kiegészítődött
néhány olyan gépi vagy ipari szerkezet kiállításával, amelyek fő-
képpen a földműves nép század eleji termelési igényeit szolgál-
ták.”

Nem csoda, ha első írásai közt sok a gyűjtéssel, a múzeumlé-
tesítéssel foglalkozó munka, gyakorlati útmutató. 1957-ben a
marosvásárhelyi Művészet című folyóiratban Útmutató néprajzi
gyűjtéshez címmel önálló rovata is volt, melynek legtöbb darab-
ját ő írta. Így például a januári számban Hogyan gyűjtsünk nép-
rajzi tárgyakat? címmel jelentette meg általános, összefoglaló jel-
legű cikkét. A márciusi számban már a tematikus gyűjtés körébe
vágó tanácsokat adott a gyűjtőgető és zsákmányoló gazdálkodás
tárgyi emlékeinek gyűjtéséhez. Az augusztusi számban közrea-
dott útmutatója ugyancsak gyűjtő jellegű volt és több tárgykörrel
foglalkozott, az állattenyésztés, a teherhordás, a közlekedés
és híradás területén végzendő gyűjtőmunka módszeréről szolt.
Novemberben egy ugyancsak nagy terület néprajzi emlékeinek a
gyűjtésére adott tanácsokat A népi építkezés, lakberendezés mú-
zeumi anyagának gyűjtésével kapcsolatos szempontok és teen-
dők címmel. Molnár István ekkor telepítette át a székelykeresztú-
ri múzeum udvarára és rendezte is be a XVIII. századvégi ke-
csetkisfaludi székely házat. A kecseti ház áttelepítésénél, felépí-
tésénél és berendezésénél nyilvánvalóan magyar példák is –
Palóc ház Balassagyarmaton, Bakonyi ház Veszprémben – álltak
előtte. Bár tudomásunk van róla, hogy kereste a romániai hason-
ló házmúzeumokat is és, hogy behatóan tanulmányozta a buka-
resti nagyhírű Falumúzeum építményeit, berendezési megoldása-
it is.

Az említett cikkek tartalmát, valamint más idevonatkozó gyűj-
téseit, gondolatait 1976-ban a Népismereti Dolgozatokban Tájé-
koztató a néprajzi tárgyak gyűjtéséhez címmel terjedelmesebb
közleményében összegezte.

(Folytatjuk)

Dankó Imre

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL...

Kovácsi Antal (1820–1892)

Unitárius elődeink sorában – a lap e havi számában – a kolozsvári unitárius kollégium egyik, leghosszabb ideig, a 40 esztendeig tanító tanáráról emlékezünk meg.

Kovácsi Antal a híres erdélyi unitárius városban, Tordán született.

Tanulmányait e város unitárius iskolájában kezdte, ahol a kor szokásának megfelelően előbb 2 hétig csak vallást tanult, majd az e tárgyból tett vizsga után kezdhetett meg a többi tantárgy elsajátítását. A tordai iskolában eltöltött évei felől iskolatársa, Kőváry László révén van némi tudomásunk. Kőváry László elmondta,¹ hogy az iskola diákjai – beleértve magát és Kovácsit is – többet játszottak, mint tanultak. Az előírt tárgyak mellett itt sajátították el a szebeni Theresium otthon nyaraló tanulóitól a szépírást, a szász paptól pedig a német nyelvet. Az iskolával való kapcsolatuk a nyári időszakban sem szakadt meg. Diák voltuknak megfelelően részt vettek az unitárius halottak temetésén, ahol az éneklésben segédkeztek. Kőváry megjegyezte, hogy a kolerajárvány idején annyit jártak temetésre, hogy kívülről tudták a könyörgéseket és a temetési beszédet.

A tordai 5 osztályú algimnázium elvégzése után Kovácsi tanulmányait a kolozsvári unitárius kollégiumban folytatta Aranyosrákosi Székely Sándor – későbbi irodalmár – püspök, és a polihisztor Brassai Sámuel keze alatt. Legkiválóbb osztálytársa, egyben vetélytársa, a későbbi egyetemi tanár, az egyház 1876 és 1905 közötti főgondnoka, Berde Áron volt. A kolozsvári kollégiumban tanulmányait 1840-ben fejezte be. Gál Kelemen² szerint ekkor rövid ideig a kollégiumban köztanító volt.

1842-től 1844-ig a tarcsafalvi Pálffy család költségén Berlinben tanult, majd a családnál nevelősködött. 1852-től ideiglenes, 1856-tól rendes tanári minőségben a kolozsvári kollégiumban latin nyelvet és irodalmat tanított.

Kovácsi életére az 1848-as szabadságharcot megelőző kor törekvései, majd annak leverése után a politikai elnyomás nyomta rá bélyegét. Kőváry László szerint az 1848-as események Kovácsit Tarcsafalván találták, ahol a nemzetőrségnek volt tagja. A szabadságharcban való aktív részvételéről nincs tudomás. Életrajzírói a tarcsafalvi nevelősködésnek 8 éves időszakáról nem tudósítottak. Valószínűleg ezekben az években mélyítette el német, francia és angol nyelvtudását, amelyre jó lehetőséget biztosítottak a családnál eltöltött évek nyári kolozsvári tartózkodásai.

Mint tanárról, életrajzírói kötelességét pontosan teljesítőt, lelkiismeretesen tanító nevelőről emlékeztek meg, külön hangsúlyozva, hogy minden vonatkozásban Brassai Sámuel szellemiségének volt folytatója. Szinnyi József szerint³ életének és működésének irányát Brassai hatása szabta meg, akinek Kovácsi legmegértőbb és legkitűnőbb tanítványa volt. Pálffy Márton írta⁴, hogy csak egy embert látott, aki nem csak megértette, de bátran követni is tudta Brassait, s ez az ember Kovácsi Antal volt. Gál Kelemen a kolozsvári kollégium jótévőinek emlékünnepeén említette meg⁵, hogy Brassait és Kovácsit

szép és meleg baráti viszony kötötte össze, amely tele volt a mester tanítványa iránti szeretetével és a tanítvány hálájával a megbecsült ember iránt.

Kovácsi, írta Gál Kelemen⁶, a latin gimnázium tanítványa volt és mint ilyen, utolsó meggyőződéses híve és védelmezője volt a humanisztikus irányú középiskolának. Hogy megértsük nevelői álláspontját, tudni kell, hogy tanári működésének idején több tanügyi reform életbeléptetésével is kísérleteztek. Ezek közül legismertebb volt a Brassai-féle tanterv, az Entwurf, Eötvös József, majd Pauli Tivadar 1871. évi tanterve.

A Brassai-féle iskolareform kísérlet 1841-ben készült, s azt a korondi zsinat (1841. aug. 27.) fogadta el. Ennek lényege – röviden – a szakrendszeren alapult. Brassai 7 szakot állított fel, amelynek tanítását heti meghatározott óraszámban, szakképesített tanítókkal kívánt taníttatni, mégpedig kidolgozott tankönyvek alapján, szemléltető módszerrel és magyar tanítási nyelvvel. Kovácsi ezt a tantervet – amely tanári állásának elfoglalása előtt 11 évvel született – óvatosan kezelte. A benne rejlő tanfolyam-rendszerrel nem értett egyet. Kifogásolta, hogy a magyar nyelv tanítását akkor kívánja bevezetni, amikor a tanuló még éretlen a nyelv logikájának megértésére.

Az Entwurf (1849.), mint tanügyi reform a tanítást állami irányítás alá kívánta helyezni. A középiskolai oktatás idejét 8 évben állapította meg, s azt 4 éves alsó, és 4 éves felső tagozatra osztotta. Az alsó tagozat olyan tanítási anyagot biztosított, amely felkészített a felső tagozatra lépésre. Tanítási anyaga az általános műveltség elérését biztosította. A tanítást tudományos módon folytatta, s előkészített a magasabbfokú egyetemi tanulmányokra. Sürgette az iskola és a szülők együttműködését, a tanári értekezleteket és az érettségi vizsga bevezetését.

Eötvös Józsefnek az autonóm felekezeti iskolákhoz megküldött líceumi tantervét Kovácsi negatívan bírálta, mint ahogy azt tette Pauler 1871. évi új tantervével is, amelyben az Entwurf egy módosított alakját látta. Ebben jónak ítélte azt, hogy a gimnázium ésszerűsítésére törekedett, de nem értett egyet annak alsó és felső tagozatra osztásával.

Egyébként Kovácsi pályafutása alatt – részben közreműködésével – az iskola belső élete majdnem teljesen átalakult. 1852-től a zsinatok egész sora foglalkozott az iskolai és a tanügyi kérdésekkel. Csak néhányat említve: 1855-ben a kolozsvári zsinat az ének és a harmónium tanítását tette kötelezővé, 1876-ban az árkosi zsinat tiltakozott az államnak az oktatásba való beavatkozása ellen, 1883-ban a vargyasi zsinat az iskolabővítés tárgyában határozott, 1891-ben a torockói zsinat a minisztériummal való államszerződést sürgette.

Ha azt nézzük, hogy az egyházi iskolák – köztük a kolozsvári kollégium is – önrendelkezési joggal rendelkeztek, s úgy szervezték, mint törvényeit és tanítási rendszerüket az egyházi szolgálatra való felkészítésre rendezték be, akkor érthető az a nagy ellenállás, –

¹ „Kovácsi Antal mint gyermek és ifjú”

² „A kolozsvári unitárius kollégium története” 1935.

³ „Magyar írók élete és munkái”

⁴ „Brassai a magyar nyelv mestere” Ker. Magv. 1929. 1–2. sz.

⁵ „Ker. Magv.” 1930. 3. füzet 128. old.

⁶ „A kolozsvári unitárius kollégium története” 1935.

amelynek elsősorban politikai jelleget tulajdonítottak – az egyházból kiváltott.

Kovácsi figyelemmel kísérte kora tanítási áramlatait és reformtörekvéseit, s módszerét Brassaival azonosította. Amint mondotta, keveset, jól és lassan kell tanítani. Azt akarta elérni, hogy a tanuló szellemi képességeinek megfelelően, lépésről lépésre haladva sajátítsa el a tudományt. Magát az Entwurfot – mint tanítási rendszert – nem ellenezte, de, mint egyházi szolgálatban álló tanár, az egyházi jellegű tanítás elve mellett állt ki. Értékelte az Entwurfban rejlő tanítási előnyöket, de hiányolta, hogy a felsőbb osztályokból kimaradnak a teológiai tantárgyak. A rendszer bevezetésével megszűnne a kollégium egyetemeszerű jellege s az iskolák olyan tudós intézetekké válnának, amelyek latin és görög nyelvészeket képeznének ki. Mivel Kovácsi a tanítással az ember nemes, isteni eredetű szellemi valóságát kívánta szolgálni, hiányolta a valláserkölcsei nevelést is, amely – megítélése szerint – a materializmushoz vezetett.

Bár Kovácsi a régi szellemű gimnáziumi tanításnak volt híve, és a humanisztikus irányú középiskola fenntartásának volt proponálója, tudta, hogy nem mindenki felelhetett meg ezen iskola követelményeinek. Ezért szükségesnek látta az ipari és a kereskedelmi iskolák működtetését is. De ezzel kifejezésre juttatta egyet nem értését a korabeli közművelődési politikával is.

Kovácsi, bár életének túlnyomó részét a tanításnak szentelte, nem állt távol tőle az irodalmi életben való részvétel sem. Fő munkája a Gáspár Jánossal közösen írt „Elemi magyar olvasókönyv” volt, melyet Erdély összes iskoláiban 40 évnél tovább használtak. Írt az elemi iskola tanulói számára tankönyvet „A kis tanuló első könyve” címen, amelyet 1854-ben a Főtanács adott ki. 1863-ban pedig a felserdült növendékek számára, Vagner Ármin alapján „Képek a természetből” címen. Brassai kéziratának felhasználásával kiadta „A föld egyes részeinek földirati ismertetése” című, és 1875-ban a franciából fordított és a képezdei növendékeknek szánt „Értekezés a takarékoságról” című munkát.

Kisebb munkáiról az unitárius Ürmössy Lajos „Erdély irányadó lapja” című munkájából értesültünk. Itt említette meg „Kisdedővő intézetek” című értekezését, mely a kisdedővő intézetek hasznát írta le. Részt vett a Fény-Régeni-féle magyar latin szótár elkészítésében. A Nemzeti Társalkodóban (1846. jan. 16.) Pestalozzi Henriket mutatta be. A Vasárnapi Ujság 1848 évi számában a Kolozsvári Nevelő Kör jegyzőkönyveit adta közre. A Keresztény Magvetőben 1861-től 1891-ig 28 tanulmánya jelent meg, melyekben főleg tanügyi kérdésekkel foglalkozott.

Az Unitárius Közlöny 1888-tól 1898-ig 8 tanulmányát adta közre, de ismertek fordításai is, melyekkel Channing vallásfilozófiai tanulmányait ültette át magyar nyelvre. De írt a Természetbarát, a Magyar Polgár, az Ellenzék és a Család és Iskola című lapokban is.

Ismertek Kolozsvárott, a Dávid Ferenc Egyletben tartott felolvasásai, melyek a jótékonyági intézmények ismeretetésével és jelentőségével foglalkoztak⁷, de felolvasott az állam és az egyház viszonyáról⁸, a nevelés és a tanítás új jellegéről, a valláserkölcsei élet előmozdításának eszközeiről és Luxus a nevelésben címen.⁹

Kovácsi 1846-ban részt vett a „Nevelő Kör” megalapításában, 1863-tól titkára volt a Kolozsvári Jótékony Nőegyletnek, 1872-től az egyháznál volt tanügyi előadó, majd ugyanott 1876-tól közigazgatási előadó, 1870-től 1874-ig társszerkesztője volt a Keresztény Magvetőnek.

Hasznos és követésreméltó élete nem múlt el nyomtalanul. Halála után (1892. febr. 6.) emlékére „Kovácsi Antal pályadíjat” létesítettek a latin nyelv tanulmányának előmozdítására, majd összegyűjtött nevelési és közoktatási munkái kiadására hirdettek előfizetést s bízták meg Boros Györgyöt a leendő kiadásra készített munka sajtó alá rendezésével.

Kovácsi halálakor családján kívül az E. K. Tanács, a kollégium igazgatósága és a kolozsvári Takarékpénztár adott ki gyászjelentést, tudatva egy olyan ember haláláról, aki – amint Boros írta – „átélte és átküzdötte az iskola viszontagságait, s kinél senki többet nem érzett és nem dolgozott az intézetért, az egyházért és az ifjúságért, mint ő.” Rédiger Géza sírversében így emlékezik meg róla:

„A tudománynak fölszentelt bajnoka voltál,
A haza és egyház közjava lelkesített.
Mint lobogó fáklya fényt hintél az éji homályban:
Bölcs lelked sugara ezreket vezetett.
Oh, ha kinél éltél, koszorút tűz néma sírodra:
Eifel tornya sem lesz égre magasabbra nyúló!
Nyugodj csendes ölen a halálnak béke honában,
A kegyelet örzi porhüledékeidet...
Nincs az enyészetnek rajtad már semmi hatalma:
Szellemeden az örök- lét koszorúja ragyog!”

Kelemen Miklós

⁷ Unitár. Közlöny 1890. 53. old.

⁸ Unitár. Közlöny 1891. 31. old.

⁹ Unitár. Közlöny 1898. 52. old.

Magyar József

Halottak napján

Halottak napján égre mutatnak a gyertyák.
Nézem az ujjam, megfut rajta a viasz
és megfut a vigasz nehéz szívemen.
Rohan a víz, szökik az ár a hegyekből:
kicsi havat a mellkasomra adj még,
fáj, tudod, hogy fáj a baj.
Ujjaid gyertya-melegét simítsd bordáim közé,
csak finoman, mert fáj – tudod – a baj.
Egy nehéz nép terpeszkedik bennem,
kicsi, de az enyém, legyőzött, de enyém,

szívem tengelye emelné föl, föl...
De mért húz vissza naponként,
ha előit, holtjait naponta számolom,
ha novembertől novemberig jaj nélkül égek
és egy tartomány porába mormolok, sóhajtozok
és sajdulok a hideg kékbe: – nem mehet így tovább!
De csendesülök vissza magamban, magányomba,
vége a gesztusoknak magányos zengések idején,
fehérülök, fogyok gyertyáimhoz halottak napján
és gyújtok újat és bújtom magam föl, föl...

Szülőhelyem Bözödújfalu

(4. rész)

A bözödújfalvi gyülekezet templomáról először az előbbieken már említett 1697-ben felvett tanúvallomásokban van említés téve. A tanúvallomások szerint a reformátusok az 1637-ben megkötött dési egyezség után ezt elvették az unitáriusoktól. Erről a templomról többet nem tudunk. A ma is meglévő templom 1918-ban épült. Erről első tudósítás az 1839-es püspöki vizitációs jegyzőkönyvekből származik, melyben megtaláljuk a templom belső és külső leírását. A harangláb közvetlenül a templom mellett épült.

Az első javítás a templomban 1847-ben történt, amikor Lukátsi Mózes és neje Hadnagy Juliánna az elavult székeket kicserélteti és az újonnan elhelyezetteket kékre lefestik. Tervet készítenek a következő évben toronyépítésre, de ez a forradalom miatt elmarad. A fából készült harangláb hamar tönkremegy és ezért 1854-ben újat építenek helyében. A templom tetőzetén a zsindelek elkorhad és az esőzések esetén beázással fenyeget, ezért 1866-ban cseréppel fedik be. Az időközben megrongálódott templom belsejét Pálffy Sándor gondnok 1867-ben kijavíttatja.

A következő évtizedekben a templom és harangláb is csak kisebb javításokat igényel. Ilyen javítás volt a századforduló után, 1925-ben.

Legnagyobb átalakítás 1942-ben történt. Péter Ödön lelkészisége alatt, amikor is külső és belső átalakításokat végeztek. A költségek fedezése egyrészen a Vallásügyi Minisztériumtól kapott pénzssegélyből, másrészen a hívektől összegyűlt ado-

mányokból történt. A templom belsejét teljesen átalakították. A déli oldalon levő ajtót a keleti oldalra helyezték el. A szószék közepéről a most már újonnan elhelyezett ajtóval szemben levő oldalra került. A szószékről a papi szék, jobbra az 1941-ben vásárolt orgona nyert elhelyezést. Az orgona mellett áll a XVIII. századból fennmaradt éneklőszék. Kétoldalt 10-10 padot helyeztek el nők és férfiak részére. A háttérből a karzatot teljesen eltávolították. Az alkalmatlan és egyenetlen kőpadló helyett deszkát raknak le, a falakat újra vakolják, a tetőzetet kijavítják és újrafedik. A templom belsejében a kijavított bútortárat újra festik. A templom melletti haranglábban megrongálódott elkorhadt gerendákat kicserélik.

Újabb javításokra a sok nehézség következtében csak 1959-ben kerülhet sor, amikor a felduzzadt víz következtében megrongálódott padló helyébe tartós beton kerül. 1960-ban külső és belső meszelést végeznek az egyházközség hívei köz munkával és kicserélik a templom mellett levő kerítést is. Újabb javításra nyolc év múlva – 1963-ban – kerül sor.

A nagyon megrongálódott és már tűrhetetlen állapotban levő haranglábát 1974-ben lebontják. A jövőben megvalósítandó feladatként áll az egyházközség hívei előtt egy újabb harangláb építése, melynek érdekében az anyagbeszerzés 1975 márciusáig meg is történt.

(Folytatjuk)

Szombatfalvi József

Egyházi Képviselő Tanács ülése 1997. szeptember 20.

Az Egyházi Képviselő Tanács 1997. szeptember 20-án tartotta az év harmadik negyedévi ülését.

A számos napirendet megelőzte, hogy a Győri Egyházközség kérésére az EKT meghallgatta az egyházközség megjelent képviselőinek előterjesztését, amelynek keretében ismételték a központ támogatását anyagi nehézségeik felszámolásához és a paplak bővítéséhez.

A kérelmet az EKT meghallgatta, de döntés nem született, részben a központi költségvetés szűkreszabott lehetősége, részben a folyamatban levő pénzügyi vizsgálat lezáratlansága miatt.

Rátérve a napirendi pontok tárgyalására, először a Püspök és a Főgondnok beszámolója hangzott el, melynek keretében ismertetésre kerültek az egyházi élet elmúlt időszakának eseményei és az Elnökség által folyamatba tett intézkedések.

A beszámolót az EKT elfogadta.

Ezt követően beszámoló hangzott el a Magyarországi és Romániai Unitárius Egyház vezetői között 1997. július 18-án megbeszélésen történt megállapodásokról.

A beszámoló kiterjedt a Kolozsvárott 1997. szeptember 2–6. között megtartott Enyedi György konferencia előkészítésére és végrehajtására, az őszi, Budapesten megtartandó teológiai konferencia előkészítésére, a lelkészhallgatók beiskolázására, a segédlelkészek nagypapi vizsgájára való felkészülésére, a szertartásrend átdolgozására, valamint a külföldi ösztöndíjak pályázati rendszerére történő javaslatra.

A következő napirendi pontként ismertetésre került a győri és polgárdi egyházközségek pénzügyi elszámolásával kapcsolatos vizsgálat eredménye, melynek alapján az EKT „ad hoc” bizottságot küldött ki a vizsgálati jelentés részleteinek áttanulmányozása céljából.

További napirendi pontokként megvitatásra került az egyházi központ épületében levő egyes lakások helyzete és az Unitárius Élet tartalmi és pénzügyi körülményeiben javasolt változtatási módosítás.

Végezetül az EKT döntött, hogy még az idén össze kell hívni a Szervezeti Törvény 12/124 pontja alapján az Egyházi Főtanácsot és elrendelte annak előkészítését.

Mikó István

Akik előttünk jártak

Kelemen Lajos (1877–1963)

A házsongárdi temető útjai még csúszósak voltak az éjszakai záportól, amikor virágcsokor helyett metszőollóval a kezemben felkapaszkodtam a temető meredek útján, az Enyedi György emlékére rendezett konferencia zárónapján.

Elérve a családi sírkertet, a túlbúrjázott vegetáció alól sikerült kiszabadítani Kelemen Lajos sírkövét is, és egy percre megpihenve elgondolkodtam, hogy a 120 éve született tudós egész életében metszőollóval a kezében tisztította a múltunkra ráfonódott indákat, hogy megmentse azt a feledés homályától.

Szolgálja ez a rövid írás is azt a célt, hogy a lassan múltba vesző alakjára ráakódott babérból font takarót egy kicsit letisztítsuk és felidézzük emlékét a mai nemzedék számára is.

Kelemen Lajos 1877. szeptember 30-án született Marosvásárhelyen. Középiskoláit az ottani református gimnáziumban végezte, majd ezt követően a kolozsvári egyetem bölcsészeti karára iratkozott be. Már mint egyetemi hallgató, rendszeres kutató munkát végzett, 1919-ig a kolozsvári unitárius főgimnázium tanára volt, majd a kolozsvári egyetemi könyvtár, illetve levéltár őre lett.

Hosszú ideig titkára volt az Erdélyi Múzeum Egyletnek. Mint múzeumi és levéltári főigazgató ment nyugdíjba, de aktív történettudósi tevékenységét élete utolsó percéig végezte. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, birtokosa a legmagasabb tudományos kitüntetésnek, a Corvin koszorúnak, valamint a Román Népköztársaság I. osztályú munkaéremrendjének.

Mint az Unitárius Egyház főgondnoka, gazdag tudását és tapasztalatát az egyház szolgálatában is gyümölcöztette.

Amikor 1963. július 29-én, életének 86. évében meghalt, páratlan életutat hagyott maga mögött, jóllehet ez az út nem volt mentes tragédiáktól, megpróbáltatásoktól.

Feleségét, Mikó Erzsébetet és egyetlen leányukat, Erzsébetet tragikusan korán elvesztette és a megpróbáltatásoktól sújtott tudós egyedül élte le hátralevő majdnem negyven évét.

Életművéről álljon itt néhány sor, amelyet halálának tizedik évfordulóján írt megemlékezésében Mikó Imre.

Elsüllyedt gályához hasonlította, amely kincsekkel megrakodva süllyedt el vele örökre.

Mindent tudott, de alig örökölt meg valamit. Kolozsvár levéltárosa, majd levéltárának nyugalmazott igazgatója volt, akadémikus is, nemzetközi hírnévű műve még sincs.

Miért nincs? Miért nincs annyi, amennyi lehetett volna? Pazarlóan szétszórta, elbeszélte mindent, ahelyett hogy megörökítette volna.

Talán magánya és félelmetes lelkiismerete lehet a magyarázata. Nem engedett ki kezéből írást, melynek adatait többszörösen ne ellenőrizhette volna.

„Dolgozóasztalán geológiai rétegekként rakódtak egymásra a könyvek, iratok, levelek, különlenyomatok, újságok, meghívók és a tetején macskák adtak egymásnak találkozt. Nem engedte, hogy a lakásában valaki rendezzen, mert akkor biztosan örökre elsüllyedt az, amit csak ő tudott megtalálni a rendetlenségben.”

Kelemen Lajos közintézmény volt, egy filozófus szerint, ha a „káptalan fogalmára keresek szemléltető példát, Kelemen Lajos feje jut eszembe.”

Halálával elsüllyedt, elporladt az erdélyi népek történelmének egy darabja. Vajon miért nem adta át örökségét? Talán mert még nem ellenőrizte másodszor, harmadszor, negyedszer egyetlen történelmi dátumot? Vagy nem tett pontosan a helyére a tizenkilencedik képzeletbeli fejezet második oldalának alsó sorában vesszőt, s pontosvesszőt?

Ami írásban fennmaradt, az a nyolcvanadik születésnapjára a kolozsvári tudományegyetem által kiadott emlékkönyv, amelyben barátainak, tisztelőinek, tanítványainak tanulmányait gyűjtötték egybe, amelyek érzékelik a kutatások eredményeit azokon a munkaterületeken, amelyeken Kelemen Lajos dolgozott.

Halálát követően jelent meg két kötetben a Művészet-történeti Tanulmányok, amelyből kiviláglik az a hatalmas kiterjedésű terület, amelyet mind felölelt Kelemen Lajos munkássága.

Nem feledkezhetünk meg azonban a tudós emberi nagyságáról sem, hogy kicsinek és nagynak, kezdőnek és elismert tudósnak bármiben rendelkezésére állt, hogy megossza velük páratlan tudásának kincsestárát.

Naponként lehetett látni magas, sudár alakját, ősz fejét a város utcáin, kisebb vagy nagyobb csoportoktól közrevéve, akiknek élénken magyarázta a város, az épületek múltját, érdekességeit.

1963. augusztus 1-én zúgtak fel a város harangjai, hogy búcsúztassák Kolozsvár, de egész Erdély nagy halottját, és százak szegélyezték az utat, amely az ősi templomban elhelyezett ravataltól vezetett a házsongárdi temető nyitott sírgödréig.

És ott nyugszik azóta az „Unitárius Pantheon”-ban Brassai, Berde, Bölöni Farkas Sándor sírhalmai mellett.

„Porai lassan-lassan elvegyültek szülőföldjének földjével, amelynek történetét olyan alaposan ismerte és forrón szerette...”

Mikó István

Gondolatok

Ha Te vagy erősségünk, van támaszunk. Ha magunkban bízunk, esendők vagyunk.

Aki túl sokat kételkedik, kétségbeesik.

Augustinus

...

Ami Istenből látható, elég nekem ahhoz, hogy higgyem azt is, ami benne láthatatlan.

Az igazságosság könyörületesség nélkül – embertelenség.

Aquinói Tamás

Egyházközségeink életéből

Hálaadás

(A Duna-Tiszaközi Szórványegyházközség életéből)

Egy szórványegyházközség életében minden találkozás egyben ünnep is. Különösen igaz ez egy olyan gyülekezetnél, mint a Duna-Tiszaközi Szórványegyházközség, ahol többnyire szülőföldjükről elszakadt erdélyiek éheznek az otthoni idéző unitárius istentiszteletet.

Szeptember utolsó vasárnapján Kecskeméten **Kelemen Miklós** hívó szavára őszi hálaadó istentiszteletre gyűltek össze az ott élő unitárius hívek, akiknek száma az utóbbi esztendőben úgy megnövekedett, hogy lassan betöltik azt a helyiséget, melyet az Evangélikus Egyházközség nagylelkűen biztosít számukra.

Az úrvacsora ünnepélyessége mellett ez alkalommal is rendkívüli lelki és szellemi feltöltődéssel ajándékozta meg híveit lelkészünk, aki beszédében hangsúlyozottan szólt napjaink legsúlyosabb, ámde nem eléggé hangoztatott problémáiról, így az üres szívekről, a hagyományos családkép széteséséről és az idegen kultúrák kóros terjedéséről. A Vízolyi Biblia bevezető sorait idézve hívta föl a fi-

gyelmet a Biblia rendszeres olvasására, mely által mindenki védettebbé válhat az egyes nagyobb mértéket öltő embertelenséggel szemben.

Hallgassa és olvassa hát ki-ki figyelemmel Pál apostol levelét (Kor. I. levél 15. rész 58. vers): „Erősen álljatok, mozdíthatatlanul, buzgólkodván az Úrnak dologában, tudván, hogy a ti munkátok nem hiábavaló.”

E gondolatok Kelemen Miklós ötvenéves lelkészi munkásságában, ma is, az unitárius elődök kutatásában való töretlen lendületében a Duna-Tiszaközi szórvány szolgálatában akár hitvallássá is emelkedhetnek.

Ötvenéves lelkészi pályafutása alkalmából a hívek nevében a fiatalok rövid irodalmi műsorral köszöntötték lelkészüket.

Hálaadás. Igen, ez az érzés uralkodott akkor, ott Kecskeméten, ahol a szemek könnyel, a szívek az együvé tartozás érzésével teltek meg, hálát adva Istennek ezért az ünnepért.

Sz.-né K. Zs.

Jó volt emlékezni...

A Füzesgyarmati Unitárius Egyházközség kis, de lelkes közösségének alig múlt el a nagy, élményt adó templom újjáavatási – konfirmációi – emlékmű avatási – püspöki vizitációi ünnepe, máris új, lélekemelő megemlékezésben volt része. A megszépült templomban került sor augusztus 24-én a „Zs. Nagy Lajos Hunor Emlékalapítvány” díjkiosztó ünnepségére. Immárom 5 éve, hogy tragikus körülmények között eltávozott szerettei köréből az alapítvány névadója, egy öntudatos, nemes életcélért küzdő diák, alig volt 20 esztendő, alig ért meg 20 tavaszt. Emlékére a szülők és az unitárius egyházközség közös célokkal létrehozta ezt az Alapítványt, mely minden esztendő augusztusában, a Lajos névnaphoz legközelebb eső vasárnapon emlék-istentisztelet keretében kiosztja egy héttagú kuratórium által a pályadíjakat a jelentkezők között. Mert az emlékezésnek még talán nagyobb a hangsúlya, mint a kiosztásra kerülő pénzösszegnek, így a jelentkezők közül senkit nem utasítottunk el, aki egy kicsit is megfelel az alapítvány követelményeinek.

Ebben az évben díjaztuk Bere Károly és Kovács Zoltán egyetemistákat, Balácsi Noémi Kinga, Balácsi Zita Réka, Szénási Magdolna, Gergely Anna, Gazsóné Kovács Andrea főiskolásokat, Vida Zoltán, Csák Erika, Korsós Beáta középiskolásokat. Az alapítványtevő Édesapa külön jutalmazta Jónás Tamás középiskolást, buzdítva komoly munkára, tanulásra. Összesen 40.000 forintot osztottunk ki ezen az emlékeztető, évforduló napon. Az emlékistentisztelet után a díjazottakkal kimentünk a temetőbe, ahol elhelyeztük az emlékezés virágait az elköltözött ifjú sírján. A lelkész elmondta befejezőként

Reményik Sándor erdélyi költő gyönyörű „Mi mindig búcsúznak...” versét. A templomi szertartásunkat is emlékezetesebbé tettük a Nyugdíjas Dalárdánk egy 16. századból származó ének-előadásával, valamint egy másik Reményik vers felolvasásával. A fájdalmasan szép megemlékezés erősítse a veszteseket abban a hitben, hogy senki nem él, és senki nem hal meg önmagának, mert akár élünk, akár halunk az Úristenéi vagyunk, és mindenki valamit hagy maga után, bármikor is távozzék e földi világból. Az ifjak pedig buzduljanak töretlen hittel álmaik megvalósítására, és ne feledkezzenek el majd kilépve az életbe az irgalmas cselekedetéről, így a mi Emlékalapítványunkról sem, és lehetőségeik szerint támogassák céljainkat!

Balácsi László

Budapest

1997. szeptember 19-én lelkészi értekezlet volt Budapesten, a Nagy I. utcában. Ennek témája az egyházi szertartásrend megújításának szükségessége volt. A lelkészek nagy része írásban nyújtotta be véleményét, hozzászólását.

A lelkészi értekezlet keretén belül dr. Sztankóczy Zoltán, a Teológiai Intézet kurátora előadást tartott „Az Egyesítő Egyház (munisták) unitárius megítélése” címen. Az előadó javaslatára a lelkészi kar egyhangúlag elfogadta, hogy unitárius lelkészek, sem hivatalosan, sem magánemberként semmiféle kapcsolatot nem tartanak fenn a munista közösséggel, ill. azok tagjaival.

Vallásszabadság és az új vallási mozgalmak, ökumenikus konferencia

Manréza, Dobogókő, Magyarország

1997. szeptember 21–25.

A most végetért „Vallásszabadság és az új vallási mozgalmak” című ökumenikus konferencián a közép- és kelet-európai római katolikus, orthodox és protestáns egyházak mintegy 80 képviselője vett részt nyugat-európai szakértőkkel együtt. A konferenciát, amelyet a Római Katolikus Püspöki Konferencia és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa közösen hívott össze, az Ökumenikus Tanulmányi Központ rendezte, az Egyházak Világtanácsa Nemzetközi Ügyekkel Foglalkozó Bizottsága és a Pápai Vallásközi Dialógus Tanácsának támogatásával.

A téma fontosságát kiemelte a különféle szakértők (szociológusok, pszichiáterek) részvétele, valamint az előadások: **Thomas Gandow** (igazgató, Berliner Dialog) átfogó összegzést adott a mai Európa új vallási mozgalmairól; **Dr. Michael Nüchtern** (igazgató, Protestáns Kutatóközpont) teológiai értékelést nyújtott azokról a kihívásokról, amelyek az egyházakat érik ezeknek a mozgalmaknak a részéről; **Dawin C. Epps** (igazgató, Egyházak Világtanácsa Nemzetközi Egyházi ügyekkel foglalkozó Bizottsága) áttekintette a vallásszabadságról való gondolkodás ökumenikus fejlődését, kiemelve a meglévő nemzetközi szabályokat; és ezt az emberi jogot a mai Közép- és Kelet-Európa kontextusába helyezte; **Johannes Aagaard** (professzor, elnök, Aarhus-i (Dánia) Nemzetközi Dialógus Központ), részletesen tárgyalta a fenyegetettséget, amelyet néhány új vallási mozgalom jelent a társadalom számára.

A munkacsoportokban a problémák teológiai, jogi, társadalmi és lelkipásztori szempontjait tárgyalták és számos gyakorlati ajánlást tettek az egyházak további munkájához.

„Az új vallási mozgalmak” (UMV) ilyen vagy olyan formában mindig jelen voltak a történelemben, mivel az emberek egyéni és közösségi életükben is keresték életük értelmét és célját, de ezeknek a radikális mozgalmaknak az elmúlt 30 évben a nyugaton megjelenő hirtelen emelkedése – különösen az Egyesült Államokban – példanélküli ebben a korszakban. Az is rendkívül zavaró, hogy jelen vannak olyan mozgalmak is, amelyek veszélyeztetik azt a társadalmi struktúrát, amelyet századokon keresztül az egyházak és más történelmi vallások, valamint az állami intézmények türelmesen szőttek. A neoliberális gazdasági modellekkel együtt – amelyeket ezekben a gazdaságilag meggyengült országokban bevezettek – az UVM közül egyesek új erőkkel járultak hozzá a társadalmi szétszakadozottsághoz és destabilizációhoz, kihasználva azoknak a népeknek a lelki sebezhetőségét, akik megpróbálnak kigyógyulni az agresszív ateizmus, a történelmi egyházak hivatalos üldözé-

se, valamint történelmi hitelvek szervezeti megnyilvánulásainak évtizedes sérelmeiből.

A konferencia ugyancsak felhívta a figyelmet az un. keresztény misszionáriusoknak, keresztény szektáknak és álkeresztény mozgalmaknak Közép- és Kelet-Európába való majdnem ellenőrizhetetlen beáramlására, amely fenyegeti azoknak az egyházaknak a szolgálatát, amelyek a kommunista hatalom okozta sérülésekből kívánnak kigyógyulni. Minthogy a társadalomban sok ember nehezen tesz különbséget az építő és a destruktív UVM-k között, a keresztény bizonyágtétel hitelessége is egészében megkérdőjeleződhet. A konferencia ismételtan ökumenikus együttműködésre szólította fel a Kelet- és Közép-Európán belüli, és a többi társ egyházakat, hogy ebben a régióban közös erőfeszítéseket tegyenek a népek nyomasztó szociális és lelki szükségleteinek megoldására.

Ez az elképzelés állt a konferencia megnyitó istentiszteletének középpontjában, melyben **Harmati Béla** püspök, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának elnöke és **Seregély István** érsek, a Magyarországi Római Katolikus Püspöki Konferencia elnöke teológiai és bibliai áttekintést adott a mai társadalomban élő egyházak missziójáról és bizonyágtételéről.

A vendéglátó ország egyházainak az ökumenikus együttműködésben mutatott elkötelezettségét hangsúlyozta **Paskai László** bíboros is, aki fogadta a konferencia résztvevőit Esztergomban, a magyarországi kereszténységnek ebben az ősi központjában.

A konferencia felismerte annak a fontosságát is, hogy az állammal hatékony együttműködést kell kialakítani a vallásszabadság társadalmi tekintélyének visszaállítását illetően és örömmel üdvözölte **Platthy Iván**, a Magyarországi Miniszterelnöki Hivatal egyházi kapcsolatokkal foglalkozó államtitkárának jelenlétét, aki a konferencia nyitó ülésén beszédet intézett a jelenlévőkhöz.

A jelenlévők Ausztriából, Boszniából, Csehországból, Dániából, Finnországból, Németországból, Magyarországról, Lengyelországból, Romániából, Oroszországból, Szlovákiából, Szlovéniából, Svájc-ból, Ukrajnából, a Vatikánból és Jugoszláviából jöttek és a római katolikus, orthodox és protestáns (református, metodista, evangélikus és baptista) felekezeteket képviselték.

A záró istentiszteletet **Mayer Mihály** magyarországi római katolikus püspök tartotta. A konzultáció utolsó programpontja a Magyar Újságíró Szövetség központjában rendezett sajtókonferencia volt Budapesten. Elhatározták, hogy a konferencia teljes anyagát több nyelvű könyv formájában kiadják.

Tudósítások, hírek

1997. szeptember 30-án nyílt meg a *Vármegye Galériában*, Bp. V. ker. Várme-
gye utca 11, a jól ismert kolozsvári unitá-
rius szobrász **Benczédi Sándor** kiállítása.
Ebből az alkalomból (is) kicsinek tűnt a
Galéria – különben nem kis két terme –,
hiszen azt zsúfolásig megtöltötték az ér-
deklődők. A kiállítást Makovecz Imre
nyitotta meg, aki találóan fogalmazott, a-
mikor a szobrászművészt kiállítása alkal-
mából a „Kárpátmedence fővárosában”
üdvözölte. A köszöntés a továbbiakban
szólt a művész épp szeptemberben sorra-
kerülő 85. születésnapjának is. A kiállított
munkák agyag, kő, faszobrok az alkotó
sajátos humorát tükrözik; sokáig megma-
radnak emlékeinkben azok a groteszk fi-
gurák, amelyekben némelykor önmagunk-
ra is ismerhetünk. A kiállítás megtekinté-
sét mindenkinek ajánljuk, akinek ideje és
lehetősége van erre, hiszen az nyitvatart
még november 28-ig. A látogatási idő:
kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken
10-18 óra közé korlátozott.

Károli Gáspár (1530–1591) neves
egyházi írókról és bibliafordítónkról el-
nevezett díjat nyújtottak át júliusban a Vi-
zsolyi Biblia megjelenésének évforduló-
ján. A magyar Művelődési és Közoktatási
Minisztérium államtitkára **Csoóri Sándor**
költőnek, a magyarságot szolgáló irodal-
mi életművéért, valamint **Tóth Kálmán**
teológiai tanárnak, a református Károli
Gáspár Egyetem hittudományi kara nyu-
galmazott professzorának, az új magyar
bibliafordítás munkálataiban való részvé-
teléért.

Az Evangélium színház október 17-én
mutatta be **Udvaros Béla** rendezésében
Illyés Gyula „A külön” c. drámáját. A
darab a méltánytalanul elfeledett 1848–
49-es magyar főnemes gróf Teleki László
emberi tragédiájáról szól. A főszerepet
Bitskey Tibor játssza. Az előadást szerez-
tetten ajánljuk híveink figyelmébe. Nov.
9., 23., 30., dec. 7-én, a *BM Duna Palotá-
ban*.

Világszövetségünk, az IARF oxfordi
titkársága megdöbbenve értesült arról,
hogy egyesek a magyarországi unitáriu-
sok közül azt feltételezték, hogy az 1996.
évi koreai IARF kongresszusnak bármifé-
le köze lett volna az Egyesítő Egyházhoz.
Dr. Robert Traer főtitkár 1993-ban min-
den tagegyházhoz eljuttatta (ld. Un. Él.
1993) ezzel kapcsolatos állásfoglalását.

Az idei *Protestáns Napok* keretében
1997. okt. 28-án kerekasztal beszélgetés
volt a *Németajkú Református Egyházköz-
ség* termében, „Protestáns szellemiség –
mai Magyarország” címen. A beszélgetést
vezette **Horváth Árpád** filozófus, a Ma-
gyar Pax Romana elnökségi tagja, az est
unitárius meghívottja **Orbókné Szent-
Iványi Iona** főjegyző volt.

A *Parlament Gobelin* termében az or-
szággyűlési képviselők által alapított Test-
véri Közösség szokásos reggeli áhitatát
október 7-én **Balázs László** füzesgyar-
mati lelkész tartotta.

A *Magyarországi Egyházak Ökumeni-
kus Tanácsa* a Pólus Centerben megalapí-
totta az ITT és MOST Egyházi Központ-
ot. Az ökumenikus szertartás keretében
megtartott ünnepélyes megnyitón **Bencze
Márton** püspök is szolgálatot végzett.

A reformáció emlékére rendezett *Or-
szágos Protestáns Napok* több ünnepségén
Bencze Márton püspök is részt vett. A
Deák téri evangélikus templomban októ-
ber 31-én a záró Istentiszteletet a protes-
táns egyházak vezető lelképásztoraival kö-
zősen tartotta.

Az *Európai Protestáns Magyar Szabad-
egyetem Egyesület* soros elnökségi ülését
és évi rendes közgyűlést 1997. október
24-én tartotta a Nagy Ignác utcai gyüleke-
zeti teremben. Mindkettőn ifj. **Bencze
Márton** egyházi titkár vett részt, aki az
EPMSZE elnökségének tagja.

Október 23-a tiszteletére a Bazilikában
tartott ökumenikus Istentiszteleten **Ben-
cze Márton** püspök is szolgálatot végzett.
Az Operaházban rendezett állami ünnep-
ségen egyházunkat kedves feleségével
együtt képviselte.

Dr. Kaáli Nagy György Amerikában
élő afia, lapunk rendszeres előfizetője és
olvasója, magyarországi tartózkodása
során az Unitárius Élet javára 10.000,- Ft.
adományt tett. Köszönjük.

Ernest Kiss Kanadában élő afia 100
dollár adományt és kedves sorokat jutta-
tott el lapunkhoz. Az adományért köszö-
netet mondunk, és idézzük levelét: „Na-
gyon köszönöm az elmúlt évek alatti
kitartó igyekezetüket lapuk rendszeres
küldésével kapcsolatban. Feleségemmel
együtt mindig nagy érdeklődéssel olvas-
tuk a benne lévő híreket, cikkeket és ver-
seket. Mondanom se kell nagy örömeinkre
szolgál ez a kis publikáció és igazán büsz-
kék lehetnek a lapra, mint ahogy mi is
büszkéek vagyunk az unitárius családhoz
való hozzátartozásunkra.

Kívánunk további sok sikert, erőt és jó
egészséget munkájuk folytatásához.”

Házasságkötés

Kecskeméten 1997. május 24-én
kötött házasságot **Turcsányi Réka** er-
délyi születésű (Oláhlápos) unitárius
és **dr. Rácz Imre Gábor** kecskeméti
születésű r. kath. afia.

Az egyházi esküvő a kecskeméti
evangélikus templomban zajlott le **Ke-
lemen Miklós** lelkész szolgálatával.

FELHÍVÁS

Tájékoztatjuk előfizetőinket és olvasó-
inkat, hogy lapunk 1998-tól kezdődően
kéthavonta, 28 oldalon jelenik meg. Fo-
lyóiratunkat szeretnénk színesebbé tenni
és több témakörrel kibővíteni, ami re-
méljük olvasóink melegezésére szolgál
majd.

Sajnos a kéthavi megjelenést az elő-
állítási és postai költségek folyamatos
emelkedése tette szükségessé, amit lapunk
kibővítésével igyekszünk ellensúlyozni.

Együtt szeretnénk híveink és olvasó-
ink segítségét kérni egy szép szokás
felelevenítéséhez, amire egyházi életünk-
ben már sikeres példa volt: ez az ún. +1
példány akció. Aki megengedheti magá-
nak, hogy 2 pl-ra fizessen elő, az segítsé-
get nyújt ahhoz, hogy lapunk továbbra is
eljuthasson (ingyen, ahogy eddig is) erdélyi
testvéreinkhez, és azon idős vagy
beteg olvasóinkhoz, akiknek már csak az
újság az egyetlen kapocs egyházunkhoz.

1998-tól tehát a kéthavonta megjelenő
28 oldalas folyóirat ára 200 Ft, ami évi
1200 Ft-ot (+1 esetén 2400 Ft-ot) jelent.
Aki nem kapott csekkeket, kérjük, hogy
egyházközségeinkben kérjen, vagy ott
rendezze az előfizetést.

Külföldi adományozóink szokásos évi
támogatásukat készpénzben, ill. MONEY
ORDER vagy CASHIER'S CHEK formá-
jában (ne magáncsekken) szintén egyházi
központunkhoz juttassák el „Unitárius
Élet” megjelöléssel. A postaköltségek kü-
lönösen külföldre és a tengerentúlra még
inkább megnöttek. Kérjük külföldi előfi-
zetőinket, adományaiknál vegyék ezt fi-
gyelembe.

A túlfizetéseket, ill. a +1 példány
akciót előre is köszönjük.

Szerkesztőség

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Főszerkesztő:

Bencze Franciska

Szerkesztőbizottság:

Kászoni József,

Muszka Ibolya, Nyitrai Levente

SZERKESZTŐSÉG CÍME:

V., Nagy Ignác utca 2-4. Budapest, 1055.

Telefon/fax: 111-2801

Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.

Előfizethető:

egyházi központunkban, a lelkész irodákban,
vagy egyházi csekken, Unitárius Élet jellegével.

Évi előfizetési díj: 600,- Ft

Egyes szám ára 50,- Ft

Megjelenik havonta.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk
vissza.

Felelős kiadó:

Heltai Gáspár Kft.

Index: 25 842

Készült a **Cerberus Kft.** gondozásában

(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.)

Tel.: 332-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor

HU ISSN 0133-1272